

YTTRANDE

2017-09-01

Svenska Läromedel
Norr tullsgatan 6
113 29 Stockholm

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Svenska Läromedel får till Utbildningsdepartementet inkomma med ett yttrande över betänkandet Samling för skolan SOU 2017:35 U2017/1967/S.

Svenska Läromedel har tidigare yttrat sig över avsnitt 8.2 Ökat nationellt ansvar för skolans finansiering.

Sammanfattning

Läromedel som följer läroplanen och är utvecklade av professionella företag som verktyg för undervisning och lärande är en del av skolans infrastruktur för kunskap. Skolkommissionen – som påpekar att lärare ska få avlastning och stöd och att det behövs resursfaktorer för det – saknar emellertid analys och förslag om läromedel.

Svenska Läromedel tillstyrker, med vissa kommentarer, i huvudsak Skolkommissionens förslag.

Svenska Läromedel föreslår

1. Rätten till läromedel i skollagen förstärks.
2. Rätt till grundläromedel införs i förordningarna.
3. Läromedel ska ingå i professionsprogrammet för lärare och skolledare.
4. Läromedelskunskap blir en obligatorisk del i lärarutbildningen.
5. Elever får i läroplanen för grundskolan rätt till både läromedel och andra lärverktyg.

Svenska Läromedel

Svenska Läromedel är branschorganisation för fjorton läromedelsföretag som står för 80-90 procent av de läromedel som grund- och gymnasieskolor skaffar. Av medlemsföretagens försäljning är 8 procent digitala läromedel. Betydande är också medlemsföretagens försäljning av läromedel för universitets- och högskoleutbildning.

Svenska Läromedel verkar genom samhällsdialog för att lärare, elever och studenter ska få tillgång till tryckta och digitala läromedel och främjar medlemsföretagens affärsverksamhet.

Skolkommissionens läromedelsperspektiv

Skolkommissionens utgångspunkt

Skolkommissionens utgångspunkt är att undervisning är skolans kärnuppgift och att skolan har allvarliga systemsvagheter. Skolkommissionen föreslår att staten styr skolan tydligare, att huvudmännens kapacitet stärks och att rektorer och lärare inom detta ramverk får större professionell autonomi.

Nordisk jämförelse

Danmark

I Danmark har läromedel en självklar ställning. Institutet Laeremiddel.dk förmedlar kunskap om läromedel.

Den självklara ställningen framgår av att när Danmark beslutade om *Den digitale vej til fremtidens velfaerd* med en strategi för 2011-2015 ingick subventionering av digitala läromedel med 50 procent av skolornas anskaffningskostnad.

Finland

Lärares och elevers användning av läromedel i Finland är väl dokumenterad, bland annat i rapporten *Why Textbook Count* av den engelske läroplans- och läromedelsexperten Tim Oates.

Av särskilt intresse är den, i jämförelse med i Sverige, utbredda användningen av lärarhandledningar. Betydelsen av det har uppmärksammats i forskning av professorerna Kirsti Hemmi och Andreas Ryve.

Norge

Den norska regeringen presenterar i *Fag – Fordypning – Forståelse En fornyelse av Kunnskapsløftet* hur grundskolan och gymnasiet i Norge ska utvecklas för att ge alla elever värden och kunskap.

Utredningen konstaterar att ett utvidgat läromedelsbegrepp (alla lärverktyg, lärresurser och läromedel är läromedel) i skolförordningen har ersatts med ett bestämt (läromedel är lärresurser som följer läroplanen och är utvecklade för undervisning). I det bestämda begreppet ingår alla komponenter i läromedelspaket och både tryckta och digitala läromedel. Utredningen betonar också värdet av läromedel och att det är en process för läromedelsföretag att förnya läromedel i samband med en ny läroplan.

Skolkommissionens perspektiv

Skolkommissionen konstaterar att resursfaktorer har betydelse för elevers resultat i skolan och att det i skolan förekommer allvarliga och eller långvariga brister på bland annat ändamålsenliga läromedel. Kommissionen gör emellertid ingen analys av läromedlens betydelse för lärares effektivitet och för likvärdigheten för eleverna och elevernas kunskapsresultat, frågor som är centrala för kommissionen och för vilka läromedel har stor betydelse.

Svenska Läromedels perspektiv

I *Why Textbooks Count* konstaterar Tim Oates vilken betydelse läromedel har i högrepresterande länder som Finland, Kanada och Singapore. I boken *Skola på vetenskaplig grund* av professor Andreas Ryve m.fl. från hösten 2016 är rubriken på ett kapitel "Läromedel – En viktig resurs" och rubriken på ett avsnitt "Läromedel är en del av lärares infrastruktur".

Läromedelsforskningen är, särskilt i Sverige, eftersatt, men det finns således vetenskapligt stöd för läromedlens betydelse både för lärares effektivitet, likvärdigheten för eleverna och elevernas kunskapsresultat.

Enligt en utvärdering av konsultföretaget Ramböll av den danska satsningen på digitala läromedel sparar lärare som använder sådana sex procent av sin totala arbetstid. Effektivitetsökningen torde vara minst lika stor med tryckta läromedel, inbegripet lärarhandledningar.

Läromedel ger alla elever i klassen en gemensam grund och ökar den kompensatoriska förmågan som minskar när elevernas beroende av externa resurser och hemmet blir stort. Läromedel har således ett stort värde för likvärdigheten. Tidigare föreskrev också styrdokumentet att elever skulle få basläromedel som gav fasthet och sammanhang i studierna. Att denna regel inte respekterades kommenteras nedan.

Kunskapsresultaten förbättras när lärare använder läromedel som följer läroplanen och är professionellt utvecklade för undervisning och lärande. Skolverkets rapport *Utvärdering av betyg från årskurs 6 från 2017* visar att läroplanen nu följs mer än tidigare och den senaste PISA-mätningen visar en positiv förändring.

Svenska Läromedels statistik visar också en viss ökning av anskaffning av läromedel per elev i de lägre årskurserna under senare år. Man kan på goda grunder anta att läromedel för de allra flesta lärare är en förutsättning för att kunna undervisa systematiskt enligt läroplanen. Att likvärdigheten försämrats i PISA är emellertid en indikation på att tillgången på läromedel alltjämt brister.

Givet Skolkommisionens utgångspunkt och ambitionen att presentera en sammanhållen strategi är det, enligt Svenska Läromedel, förvånande att läromedlens betydelse inte analyseras och att inga förslag om läromedel lämnas, särskilt som kommissionen menar att framgång i lärarnas arbete "förutsätter en miljö som avlastar och ger lärarna stöd". I ett nordiskt perspektiv ter sig detta sig än mer förvånande.

En viktig förklaring till detta är att det utvidgade läromedelsbegreppet varit förhärskande i Sverige sedan 1970-talet. All utrustning och allt material har ansetts likvärdiga och läromedel har inte tillerkänts någon särställning. I *Skola på vetenskaplig grund* konstaterar författarna att det har rått en "läromedelsfientlig diskurs" i Sverige.

Att skollagen och läroplanen sedan 2010 har gett begreppen lärverktyg, lärresurs och läromedel tydlig innebörd har inte ändrat på detta. Enligt TALIS 2013 är Sverige det land av alla deltagande i vilka i lärare i minst utsträckning "kontrollerar elevernas arbetsböcker eller läxböcker", vilket kan ses som en bekräftelse på att tillgången till och användningen av läromedel är bristfällig.

Man kan notera att ett bestämt läromedelsbegrepp har slagit igenom i Norge.

Svenska Läromedels kommentarer till betänkandet

Statlig skolmyndighet m.m.

Svenska Läromedel tillstyrker förslagen om en statlig skolmyndighet med regional närvaro och en statlig reglering av skolchefens ansvar att verka för att bestämmelser efterlevs.

Svenska Läromedel konstaterar att både ansvariga nämndordföranden och skolchefer i möten med Svenska Läromedel bemöter påpekanden om läromedelsbrister med frånsvarande av allt ansvar.

Styrdokumentens tidigare regler om basläromedel som ger fasthet och sammanhang i studierna är således ett exempel på att, såsom Skolkommisionen anger, regler av huvudmän och rektorer uppfattas som "visioner". Detsamma tycks alltjämt gälla för skollagens regel om lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning och läroplanens regel om läromedel av god kvalitet.

Svenska Läromedel får i detta sammanhang hänvisa till sitt förslag om en läromedelspolicy för huvudmän och skolor **bilaga 1**. Svenska Läromedel noterar att utbildningsförvaltningen i

Stockholms stad, på uppdrag av kommunfullmäktige, arbetar med ett förslag till en läromedelspolicy.

Nationellt professionsprogram

Svenska Läromedel tillstyrker förslaget om ett nationellt professionsprogram för lärare och skolledare med flera kvalifikationsnivåer.

Svenska Läromedel menar att det skulle tydliggöra att läraryrket är ett professionsyrke och ange de ramar inom vilken den professionella autonomin ska utövas och utvecklas. De olika kvalifikationsnivåerna bör grundas på de standarder som kommissionen förespråkar. Sådana standards ska självfallet präglade lärarutbildningen.

Förstärkt lärarutbildning

Svenska Läromedel tillstyrker förslaget om en förstärkt lärarutbildning.

Skolkommissionen menar att det finns goda skäl att jämföra utbildningen av lärare med utbildningen av läkare, tandläkare och apotekare. Att sistnämnda utbildningar skulle sakna inslag om läkemedel eller krav på färdighet att hantera ett stetoskop eller en skalpell är uteslutet. För lärarutbildningen ska läromedelskunskap och läromedelsanvändning vara lika självklart. Utbildningen ska även innehålla inslag om andra lärverktyg och lärresurser.

Kontinuerlig läroplansutveckling

Svenska Läromedel tillstyrker förslaget om kontinuerlig läroplansutveckling.

Svenska Läromedel vill betona att ett sådant förslag måste förenas med en bättre dialog mellan skolmyndigheter och läromedelsföretag. Det krävs tid, ofta lång, för att utveckla nya läromedel och utgångspunkten är att läromedelsförlag bör få information i god tid innan nya läroplaner träder i kraft. Finland har väl utvecklade rutiner för detta.

Med en mer dynamisk läroplansutveckling kan sådan framförhållning bli svår, och betydelsen av en fortlöpande och god dialog blir då ännu viktigare. Det bör påpekas att digitala läromedel kan förenkla genomförandet av en kontinuerlig läroplansutveckling.

Läraryrket

Läraryrket kommer att göra att det både saknas lärare och att icke legitimerade lärare undervisar.

När få lärare ska undervisa fler elever blir läromedlens effektivitetsfunktion är mer framträdande. När icke legitimerade lärare ska undervisa blir läromedlens funktion, inte minst lärarhandledningarnas, att ge planeringsunderlag och att säkra att läroplanens och kursplanens innehåll finns till hands grundläggande.

Digitala nationella prov

Svenska Läromedel delar Skolkommissionens bedömning att det är angeläget digitala nationella prov tas i bruk.

Svenska Läromedel vill betona att läromedelsförlagen utvecklar och tillhandahåller bedömningsstöd och kunskapsutvärderingar och att staten har uttalat att staten inte ska utveckla läromedel och konkurrera med läromedelsföretagen. Det är, för att inte undergräva läromedelsförlagens förutsättningar, viktigt att detta inte förbises vid genomförandet av förslagen.

Rektors ansvar för lärverktyg i grundskolan

Rektor har i läroplanen för gymnasieskolan ett ansvar för att elever får läromedel av god kvalitet och andra lärverktyg.

Skolkommisionens författningsförslag innehåller ett förslag om motsvarande bestämmelse i grundskolan m.m. Detta förslag bör innehålla skollagens begrepp lärverktyg och därmed tydliggöra att läromedel är en specialreglerad kategori av lärverktyg.

Svenska Läromedels förslag

1. Rätten till läromedel i skollagen förstärks

Lärare och elever bör för undervisning och lärande använda en rad olika lärverktyg. Bland dessa intar läromedel en särställning och rätten för lärare att få tillgång till sådana som professionella verktyg och för elever att få det för att få struktur och sammanhang i studierna bör säkras i skollagen.

Svenska Läromedel hänvisar till sitt tidigare presenterade förslag att i skollagen 10 kap. 10 § och motsvarande lagrum inta skrivningen "läromedel och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning" **bilaga 2**.

2. Rätt till grundläromedel införs i förordningarna

En ändring i skollagen bör kompletteras med en rätt i skolförordningen och gymnasieförordningen till grundläromedel som ger struktur och sammanhang.

Svenska Läromedel hänvisar till sitt tidigare avgivna yttrande över avsnitt 8.2 i Skolkommisionens betänkande.

3. Läromedel i de nationella professionsprogrammen

Svenska Läromedel föreslår att läromedel ska ingå i professionsprogrammen för lärare och skolledare.

Även lärverktyg bör ingå i programmen.

4. Läromedel i den förstärkta lärarutbildningen

Svenska Läromedel föreslår att läromedelskunskap blir en obligatorisk del i lärarutbildningen och examensgrundande.

Även en bredare lärverktygskunskap bör ingå i utbildningen.

5. Lärverktyg i läroplanen för grundskolan m.m.

Skolkommisionens författningsförslag innehåller följande regel för Rektorns ansvar.

"skolans arbetsmiljö utformas så att eleverna får tillgång till handledning, läromedel av god kvalitet och annat stöd för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, t.ex. bibliotek, datorer och andra hjälpmedel,"

Svenska Läromedel föreslår att bestämmelsen i högre grad utformas i överensstämmelse med motsvarande bestämmelse i läroplanen för gymnasieskolan. Bestämmelsen skulle då närmare följa skollagen och tydliggöra att läromedel är en specialreglerad kategori av lärverktyg.

Svenska Läromedels föreslår följande skrivning.

”skolans arbetsmiljö utformas så att eleverna får tillgång till handledning, läromedel av god kvalitet och **andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning samt** annat stöd för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, t.ex. bibliotek, datorer och andra hjälpmedel,”

Svenska Läromedel får i detta yttrande i övrigt hänvisa till sitt tidigare avgivna yttrande över avsnitt 8.2 i Skolkommissionens betänkande.

Stockholm som ovan

Rickard Vinde VD